

KANCELARIA SENATU
BIURO ANALIZ I DOKUMENTACJI
Dział Analiz i Opracowań Tematycznych

Skutki likwidacji kwot mlecznych
dla polskiego rolnictwa

OPINIE I EKSPERTYZY

OE-162

GRUDZIEŃ 2010

Materiał przygotowany przez Dział Analiz i Opracowań Tematycznych Biura Analiz i Dokumentacji.
Biuro zamawia opinie, analizy i ekspertyzy sporządzone przez specjalistów reprezentujących różne punkty widzenia.

Wyrażone w materiale opinie odzwierciedlają jedynie poglądy autorów.
Korzystanie z opinii i ekspertyz zawartych w tym zbiorze bez zezwolenia Kancelarii Senatu dopuszczalne wyłącznie w ramach dozwolonego użytku w rozumieniu ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631 ze zm.) i z zachowaniem wymogów tam przewidzianych.

W pozostałym zakresie korzystanie z opinii i ekspertyz wymaga każdorazowego zezwolenia Kancelarii Senatu.

© Copyright by Kancelaria Senatu, Warszawa 2010

Redakcja techniczna:
Artur Dragan

Biuro Analiz i Dokumentacji Kancelarii Senatu
Dyrektor – Agata Karwowska-Sokołowska – tel. 22 694 94 32, fax 22 694 94 28,
e-mail: sokolows@nw.senat.gov.pl
Wicedyrektor – Ewa Nawrocka – tel. 22 694 98 53,
e-mail: nawrocka@nw.senat.gov.pl
Dział Analiz i Opracowań Tematycznych tel. 22 694 92 04, fax 22 694 94 28

Skutki likwidacji kwot mlecznych dla mleczarstwa polskiego

1. Założenia Wspólnej Polityki Rolnej do 2020 r. i ich potencjalny wpływ na mleczarstwo

Dnia 18 listopada 2010 r. w Brukseli ogłoszono Komunikat Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów na temat założeń do Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) do 2020 r. Komunikatowi nadano podtytuł „*Sprostac' wyzwaniom przyszłości zwiqzanym z żywnościq, zasobami naturalnymi oraz aspektami terytorialnymi*”. Dokument ten wskazuje ścieżkę, cele i kierunek reform WPR. Podane są też trzy warianty tej polityki. W punkcie 6.1. w podtytule „*Środki wspierania rynku*” znajduje się zapis „*W roku 2015 nastąpi ostateczne wycofanie kwot mlecznych. Wkrótce¹ zostaną przedstawione wnioski legislacyjne na podstawie zaleceń Grupy Ekspertów Wysokiego Szczebla ds. Mleka², co umożliwi długoterminowe planowanie i w ten sposób zapewni stabilność w sektorze mleka*”. Nasuwa się pytanie, jakie skutki dla mleczarstwa w ogóle, a dla polskiego w szczególności wywołają zapowiedziane zmiany.

Likwidacji kwot mlecznych towarzyszyć będą nowe uwarunkowania ujęte jako cele WPR. Nasuwa się pytanie, czy i w jaki sposób realizacja nowych celów WPR może wpłynąć na mleczarstwo. Sektor mleczarski to skomplikowany organizm, na który składają się różne podmioty gospodarcze i istniejące między nimi powiązania gospodarcze. Obejmuje on producentów mleka, obsługę producentów mleka, firmy przetwarzające mleko, obsługę przetwórstwa mleka, dystrybucję, handel detaliczny i hurtowy, naukę, mleczarskie massmedia, administrację i w końcu konsumentów produktów mlecznych. Pomiedzy wymienionymi podmiotami gospodarczymi istnieją skomplikowane i wszechstronne powiązania gospodarcze, ekonomiczne, prawne i społeczne. Zmiana choćby jednego

¹ Dnia 9 grudnia 2010 r. ukazała się propozycja zmian legislacyjnych zatytułowana *Regulation of the European Parliament and of the Council amending Council regulation (EC) no 1234/2007 as regards contractual relations in the milk and milk products sector*.

² Komisarz UE ds. Rolnictwa i Rozwoju Terenów Wiejskich utworzył *Grupę Ekspertów Wysokiego Szczebla ds. Mleka* (High Level Experts' Group on Milk - HLG), której celem było przygotowanie założeń legislacyjnych w celu stabilizacji rynku mleka i dochodów producentów. W skład HLG wchodzi przedstawiciele wszystkich krajów członkowskich UE. Komisja HLG spotkała się dziesięć razy pomiędzy październikiem 2009 r. a czerwcem 2010 r., w wyniku czego powstał raport z 15 czerwca 2010 r. zawierający siedem rekomendacji.

elementu tego skomplikowanego mechanizmu wpływa na zmiany stosunków w całym sektorze. Jeżeli dodamy do tego zmienność wynikającą z przebiegu pogody, warunków ekonomicznych i inne wariantujące przyczyny, to czułość tego systemu jest widoczna.

Cele wspólnej polityki rolnej ujęte w założeniach do WPR do roku 2020 ujęte są w trzech punktach. Każdemu celowi głównemu przypisano trzy cele cząstkowe:

- 1) Opłacalna produkcja żywności (*cel dotychczas realizowany*). W ramach tego celu przewiduje się następujące cele cząstkowe:
 - a) wsparcie dochodów gospodarstw oraz zmniejszenie ich zmienności,
 - b) poprawa konkurencyjności sektora rolniczego,
 - c) wynagrodzenie za trudności związane z produkcją w obszarach o szczególnych ograniczeniach naturalnych.
- 2) Zrównoważone gospodarowanie zasobami naturalnymi oraz działania na rzecz klimatu. W ramach tego wyróżniono cele cząstkowe:
 - a) zagwarantowanie zrównoważonej działalności produkcyjnej i zabezpieczenie dostarczania środowiskowych dóbr publicznych,
 - b) promowanie ekologicznego wzrostu poprzez innowacje,
 - c) łagodzenie skutków zamiany klimatu.
- 3) Zrównoważony rozwój terytorialny. W ramach tego celu przewiduje się również trzy cele cząstkowe:
 - a) wspieranie zatrudnienia oraz zachowanie struktur społecznych na terenach wiejskich,
 - b) promocja dywersyfikacji,
 - c) uwzględnianie różnorodności strukturalnej systemów rolniczych, poprawa kondycji małych gospodarstw oraz rozwój lokalnych rynków.

Realizacja niektórych celów może być obojętna dla mleczarstwa, skutki innych – pozytywne i wreszcie jeszcze innych – negatywne. Do pozytywnych celów dla mleczarstwa zaliczam cele 2a, 3a, 3b, 3c, a do negatywnych – szczególnie 2c. W przypadku realizacji celów 2a, 3a, 3b, 3c duże szanse rozwoju będzie miało mleczarstwo alternatywne³. Promowanie ekologicznego rozwoju rolnictwa, w szczególności łagodzenie skutków zmian klimatu, może mieć duży wpływ na sektor mleczarski, zwłaszcza w sytuacji, gdy hodowlę bydła uznaje się za znaczącego globalnego producenta gazów cieplarnianych. Nie wiadomo, jakie podejmie się środki limitujące, jednak mogą one w skutkach przypominać nową formę kwotowania (kwoty środowiskowe). Analiza celów głównych i cząstkowych WPR prowadzi

³ Zasady mleczarstwa alternatywnego zostały opisane w artykule M. Sznajdra pt. *Mleczarstwo alternatywne - geneza, koncepcja, definicje, perspektywy*, Przegląd mleczarski, nr 12/2010, s. 44-46.

do wniosku, że ich realizacja w połączeniu z likwidacją kwot mlecznych postawi mleczarstwo w zupełnie nowej sytuacji. Konieczne jest przeanalizowanie wpływu nowych uwarunkowań na funkcjonowanie sektora mleczarskiego.

2. Interwencjonizm a wolny rynek rolny

Kwotowanie produkcji mleka jest jedną z wielu znanych metod interwencji państw na rynkach rolnych. Zasadność kwotowania produkcji mleka podlega nieustannej ocenie, tak samo jak każda inna interwencja na rynku. Oceny te włączają się w nieustanny nurt dyskusji odnośnie wad i zalet liberalizmu i protekcjonizmu na rynku. Dyskusja ta trwa nieustannie od momentu wprowadzenia interwencji na rynku. Zawsze są zwolennicy i przeciwnicy tak wolnego rynku, jak i państwowej interwencji na nim. Zwolennicy liberalizmu twierdzą, że mechanizmy rynkowe, określane jako *niewidzialna ręka rynku*, są wystarczającą siłą regulującą i napędzającą rozwój gospodarczy. Przytaczają oni wiele argumentów, popartych konkretnymi przykładami legitymującymi tę teorię. Protekcjoniści są zdecydowanymi zwolennikami wspierania rynku przez państwo. Na swoje uzasadnienie przytaczają znowu wiele ważkich argumentów wskazujących, że należy rynek regulować, ponieważ sam w sobie nie jest on na tyle wydolny, aby sprostać wszystkim jego wyzwaniom. Oni również przytaczają wiele ważkich argumentów na poparcie swojego stanowiska. Kto ma więc rację? Zmienność warunków pogody, stosunków politycznych, społecznych, gospodarczych, ekonomicznych i wynikające z tego turbulencje nie pozwalają na jednoznaczne przyznanie racji którejkolwiek stronie sporu. Na ogół serce ekonomisty kieruje się ku wolnemu rynkowi, lecz realia życia powodują, że stosunkowo łatwo godzą się oni na wspieranie rynku przez państwo. Wynika to choćby ze sparaliżowania rynku w dobie wielkiego kryzysu gospodarczego w USA w latach 30. ubiegłego wieku. Przykład ten pokazuje, że wielki kryzys nie mógł być rozwiązany mechanizmami rynkowymi – konieczna była interwencja państwa. Podobnie wolny handel żywnością w świecie w końcu XIX i początku XX wieku spowodował gwałtowne bankructwa rolników w krajach Europy zachodniej. Bez wprowadzania ceł na granicach nastąpiłaby całkowita destrukcja tego rynku i kompletny upadek terenów wiejskich. Wynika z tego, że spór o wolny lub protekcyjny rynek chyba nigdy się nie skończy. Ukazywać się będą kolejne jego odsłony, coraz to bardziej zaawansowane.

W swojej książce pt. *Marketing Rolniczy* J. Backer⁴ przedstawia historię i uwarunkowania, metody oraz skutki wspierania rynków rolnych w Europejskiej Wspólnocie Gospodarczej (EWG). Historia nowoczesnego interwencjonizmu w Wielkiej Brytanii rozpoczęła się w roku 1917, gdy ustalono w tym kraju system cen gwarantowanych na zboża. Od tego czasu zastosowano i praktycznie przetestowano bardzo wiele metod interwencji na rynku rolnym, doświadczając ich pozytywnych i negatywnych skutków. Metody interwencji obejmowały obowiązkowe kontyngenty, ceny gwarantowane, kwotowanie produkcji, konserwację ziemi rolniczej, likwidację krów, zakupy interwencyjne i wiele, wiele innych. Nie jest celem tego opracowania przedstawianie pozytywnych i negatywnych stron poszczególnych metod interwencji na rynku rolnym, ponieważ przekracza to jego ramy.

Na wspólnym rynku krajów zrzeszonych najpierw w EWG a następnie w Unii Europejskiej zastosowano praktycznie interwencję rynkową na niespotykaną skalę. Celem było zapewnienie producentom rolnym godziwej opłaty za ich pracę, poprzez utrzymanie szacowanej ceny docelowej. Rynek rolny podlegał szczególnie skomplikowanym regulacjom. Wprowadzanie jednego mechanizmu interwencyjnego wymagało, po pewnym czasie, wprowadzania nowego mechanizmu, korygującego niedostatki poprzedniego. Mówi się o niekończącej się, samonakręcającej się *spirali interwencji*.

3. Kwotowanie mleka

Interwencja na rynku mleka była szczególnie ważna dla krajów EWG, ze względu na polityczne znaczenie rolników – producentów mleka oraz ze względu na znaczenie mleka w wyżywieniu ludności. Traktat Rzymski zakładał dwa cele, które z natury są trudne do pogodzenia ze sobą, a mianowicie: zapewnienie odpowiednich cen żywności konsumentom przy jednoczesnym zapewnieniu godziwego standardu życia społeczeństwu rolniczemu. Zapewnienie producentom mleka godziwego standardu życia upatrywano w „opłacalnej cenie za mleko”. Utrzymanie wytyczonej ceny docelowej mleka sprzedawanego przez rolników próbowano osiągnąć przez zapewnienie odpowiednich cen interwencyjnych dla masła, mleka odtłuszczonego i niektórych serów włoskich. Korzystne ceny spowodowały boom w produkcji mleka w EWG i w efekcie pojawienie się gór masła i mleka odtłuszczonego, z którymi trzeba było się czym prędzej uporać. Wprowadzono kolejne uregulowania obejmujące powstanie funduszu współodpowiedzialności, dodatkowe opłaty (*superlevy*),

⁴ Backer J., *Marketing Rolniczy*, Wydawnictwo Akademii Rolniczej w Poznaniu, 1993, s 203. Tłumaczenie M. Sznajder i E. Sosnowska.

wysokie standardy jakości produkcji, finansowano budowę proszkowni mleka itp. Wszystko to były posunięcia niewystarczające. Dnia 2 kwietnia 1984 r. Rada Ministrów EWG postanowiła ograniczyć produkcję mleka wprowadzając kolejną interwencję na rynku mleka surowego w formie kwoty produkcyjnej. Kwota mleczna jest to maksymalna ilość mleka, którą rolnik może wprowadzić na rynek w ciągu roku bez specjalnego opodatkowania (kary za nadprodukcję). Tak więc kwotowanie produkcji mleka ma już długą, bo prawie 26-letnią, historię. Kwota mleczna w Polsce została wprowadzona znacznie później, bo wraz z akcesją do UE w roku 2004. Unia Europejska przymierza się do likwidacji kwotowania mleka w roku 2015.

Kwotowanie mleka wywarło olbrzymi wpływ już prawie na dwa pokolenia rolników, na sposób ich myślenia, na system organizacji i produkcji w gospodarstwach rolnych, na przetwórstwo i handel, na funkcjonowanie mechanizmów rynkowych, na sposób funkcjonowania części administracji rządów i UE. Kwotowaniu towarzyszyło pojawienie się wielu obocznych zjawisk, jak np. powstanie rynku kwot mlecznych, aparatu administrującego kwotami. Likwidacja kwot mlecznych bezsprzecznie wywoła wiele zmian w rolnictwie, na rynku artykułów spożywczych, w handlu zagranicznym itd. Jedni na tym tracą, inni – jak zwykle – zyskają. Ważne jest, aby umieć precyzyjnie określić ten bilans zysków i strat.

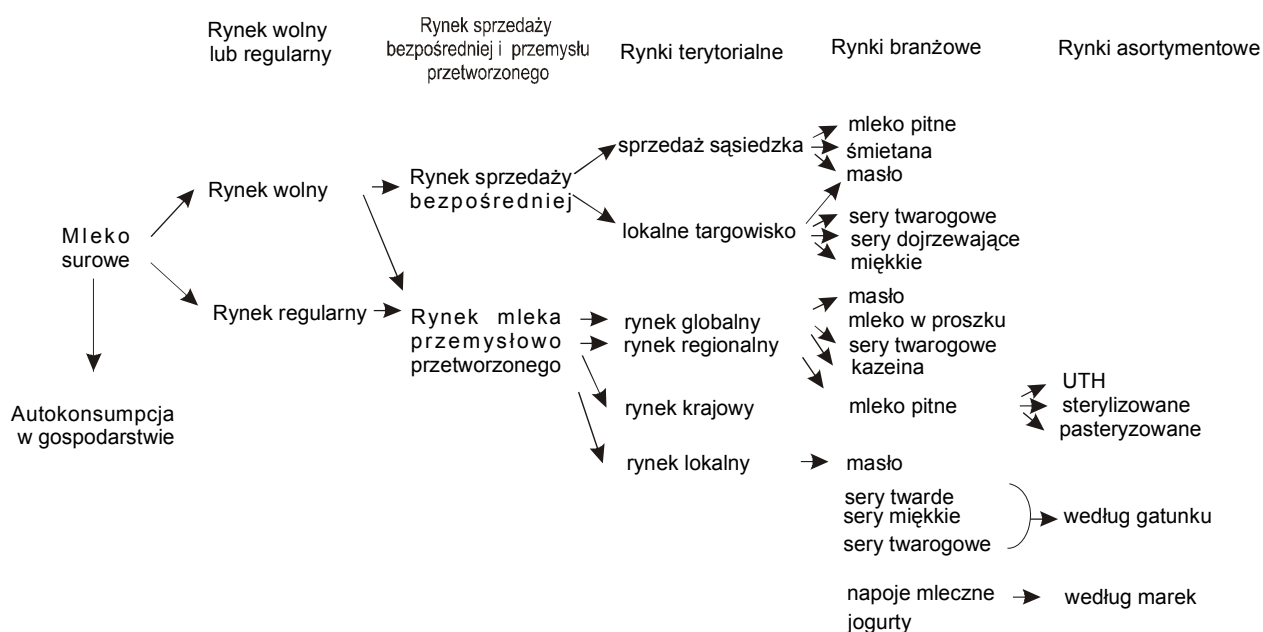
Niestety, w ostatnich latach obserwuje się słabnięcie związku nauki z polskim sektorem mleczarskim, który był silny w latach dziewięćdziesiątych i na początku XXI stulecia. Związek ten był jedną z przyczyn bardzo efektywnego rozwoju mleczarstwa. Postęp wynikający ze współpracy nauki i praktyki został już całkowicie skonsumowany. Zastój nauki w zakresie mleczarstwa, wynikający z braku jej finansowania, pociągnie zastój całego sektora mleczarskiego. Nie finansuje się żadnych badań naukowych dotyczących strategii rozwoju narodowego sektora mleczarskiego. Dlatego polski sektor mleczarski musi się liczyć z brakiem kompetentnych odpowiedzi na nurtujące ten sektor pytania, choćby na pytanie o to, jakie będą skutki likwidacji kwot mlecznych. Dzisiaj jesteśmy w stanie jedynie postawić kilkanaście hipotez, niestety – bez ich należytego uargumentowania i skwantyfikowania. Największe zmiany nastąpią na rynku mleka surowego.

4. Rynki mleka

Model rynku mleka jest bardzo skomplikowany, o wielorakich powiązaniach wewnętrznych, jak i z otoczeniem zewnętrznym. Niektóre kraje operują matematycznymi modelami rynku mleka pozwalającymi na udzielanie precyzyjnych odpowiedzi dotyczących oszacowań, jak zareaguje rynek na zmieniające się siły rynkowe, czynniki je warunkujące i jego otoczenie. Przedstawienie modelu matematycznego rynku, obejmującego wszelkie

przepływy, zależności i powiązania, jest zadaniem skomplikowanym. Rynek mleka dzieli się na znaczną liczbę rynków szczegółowych. Podział rynku mleka przedstawiono na rys. 1. Ze względu na zakres terytorialny wyróżniamy rynek lokalny, krajowy, regionalny i rynek globalny. Rynek lokalny to najbliższe otoczenie rolnika czy przetwórcy. Niektóre mleczarnie skupiają się wyłącznie na rynkach lokalnych. Rynek krajowy dotyczy jednego państwa, a rynek regionalny – grupy państw, jak na przykład UE. Rynek globalny dotyczy handlu mlekiem i jego przetworami w skali ogólnoswiatowej.

Rysunek 1. System rynków mleka i jego przetworów

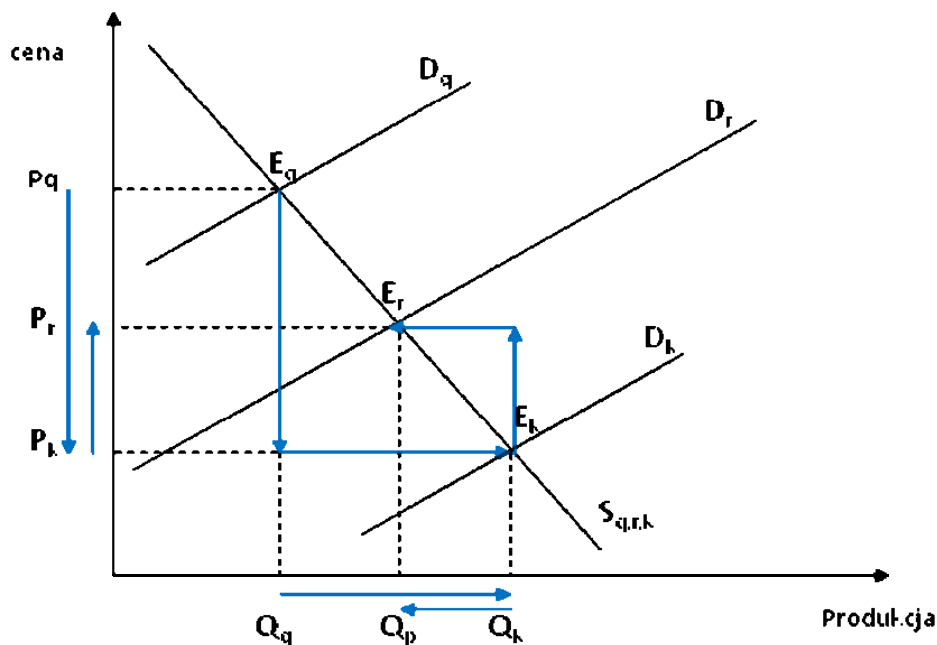
Rynek mleczarski dzieli się na rynki branżowe według grup produktów, na przykład mleka pitnego, mleka w proszku, napojów mlecznych, jogurtu, serów twarogowych, serów dojrzewających, masła, lodów. W ramach rynków branżowych wyróżnić można rynki asortymentowe, na przykład na rynku mleka pitnego wyróżnić można rynek mleka UHT i rynek mleka pasteryzowanego. Likwidacja kwot mlecznych może w specyficzny sposób uderzyć w każdy z wymienionych rynków.

5. Równowagi na rynku mleka po likwidacji kwot

Mechanizm rynkowy określany jest przez *siły rynkowe* takie jak popyt (D), podaż (S) i cenę (P). Model pajęczyny wyjaśnia, w jaki sposób ten mechanizm nieustannie dąży do równowagi (E), w którym wielkość podaży równoważy się z wielością popytu – punkt (Q). Ze względu na fakt, że parametry sił rynkowych nieustannie z różnych przyczyn ulegają

zmianie, stan równowagi rynkowej jest rzadko kiedy osiągany. Rysunek 2 obrazuje, w jaki sposób zadziała mechanizm rynkowy w wypadku likwidacji kwot mlecznych. W chwili obecnej, przy obowiązującym kwotowaniu mleka, równowaga na rynku mleka (E_q) determinowana jest przez wielkość wyznaczonej przez Unię Europejską kwoty mlecznej. Kwota ta jest jednocześnie administracyjnie wyznaczonym popytem (Q_q). Wokół administracyjnie narzuconego parametru popytu oscyluje stosunkowo wysoka cena mleka (P_q). Likwidacja kwoty mlecznej uwolni parametry popytu i podaży, co skutkować będzie wzrostem produkcji mleka i spadkiem jego cen.

Rys 2. Zmiana mechanizmu rynkowego na skutek likwidacji kwot mlecznych

W pierwszym okresie po uwolnieniu kwoty, równowaga rynkowa ustali się wokół punktu (E_k), w którym krańcowa efektywność nakładów na produkcję mleka zrówna się z efektywnością krańcową nakładów najmniej opłacalnych produktów rolniczych. Wielkość popytu i podaży ustali się w punkcie (Q_k). Będzie to moment najgorszej w historii opłacalności mleka (P_k). Reakcja produkcji mleka na bodźce rynkowe jest wolna i jest zazwyczaj spóźniona o kilka lat, dlatego okresu najniższych cen mleka należy spodziewać się po 3-4 latach od uwolnienia kwot mlecznych i może on trwać kilka lat. Będzie to czas mocnych nacisków politycznych na ponowne przywrócenie interwencji na rynku mleka. Następnie tendencje rynkowe odwrócą się i cena mleka zacznie powoli wzrastać do poziomu (P_r) czyli do poziomu determinowanego przez wolną grę rynkową (E_r), gdzie popyt wolnorynkowy zrównoważy się z podażą wolnorynkową (Q_r). Przytoczone rozważania są prawdziwe przy zachowaniu warunku *ceteris paribus* (niezmiennosc innych warunków).

Życie jednak nie jest laboratorium, więc zachowanie warunku *ceteris paribus* nie jest możliwe. Doświadczenie życiowe wskazuje, że istnieją na rynku siły spekulacyjne, które wykorzystują wszystkie, nawet najmniejsze zmiany uwarunkowań rynkowych po to, aby odnieść doraźny sukces. Zniesienie kwot mlecznych będzie istotną zmianą warunków rynkowych, dlatego należy spodziewać się błyskawicznej reakcji sił spekulacyjnych, dążących do wykorzystania tej okazji, w wyniku czego nastąpi szybki, drastyczny i głęboki – lecz krótkookresowy – spadek cen mleka. Siły rynkowe skorygują działania spekulacyjne i cena mleka ponownie wzrośnie, lecz nigdy już nie osiągnie takiej korzystnej wartości, jak pod reżimem kwotowym.

Należy zaznaczyć, że wprowadzanie kwot środowiskowych (pojęcie zastosowane przez autora) może ponownie spowodować, że rynek mleka może zachowywać się podobnie jak w reżimie kwoty mlecznej. Niestety, dotychczas brak wystarczających szczegółów pozwalających na dokładne naświetlenie funkcjonowania rynku pod przypuszczalnym reżimem kwoty środowiskowej.

6. Tezy eksperckie dotyczące ekonomicznych skutków likwidacji kwoty mlecznej

Jak już wspomniano, nie jesteśmy w stanie w Polsce kompetentnie określić skutków likwidacji kwot mlecznych dla polskiego sektora mleczarskiego ze względu na brak odpowiednich badań naukowych, natomiast jesteśmy w stanie postawić szereg hipotez eksperckich o dużym stopniu prawdopodobieństwa ich prawdziwości. Tezy te przedstawiają się następująco:

- Teza 1. Niektóre cele zreformowanej polityki rolnej, w szczególności oznaczone przeze mnie jako 2a, 3a, 3b, 3c, będą sprzyjały rozwojowi sektora mleczarskiego, szczególnie mleczarstwa alternatywnego.
- Teza 2. Realizacja celu 2b może oznaczać nową metodę kwotowania produkcji mleka, tym razem za pomocą wskaźników środowiskowych.
- Teza 3. Rynek mleka surowego w warunkach jakiegoś kwotowania środowiskowego będzie się zachowywał tak, jak w warunkach kwotowania produkcji.
- Teza 4. Zniesienie kwotowania spowoduje
- wolny i długofalowy wzrost produkcji mleka,
 - nieustanny spadek opłacalności produkcji mleka.
- Teza 5. Bezpośrednio po likwidacji kwot mlecznych można spodziewać się krótkoterminowych działań spekulacyjnych na rynku mleka.

- Teza 6. Producenci mleka, jako grupa zawodowa zwiększą dochody z produkcji mleka, przy czym sytuacja poszczególnych gospodarstw będzie zróżnicowana.
- Teza 7. Zwiększenie dochodów gospodarstw, po likwidacji kwot mlecznych, będzie możliwe w wyniku
- wzrostu skali produkcji (wzrost liczby krów w stadzie),
 - redukcji kosztów produkcji.
- Teza 8. Gospodarstwa, które nie podejmą działań wymienionych w tezie 7 ewidentnie stracą na likwidacji kwot mlecznych.
- Teza 9. Utrzymanie dotychczasowego poziomu dochodów musi się wiązać z koniecznością istotnego zwiększenia wydajności pracy.
- Teza 10. Redukcja kosztów produkcji mleka w gospodarstwach może spowodować
- przejście na ekstensywne metody hodowli i produkcji mleka, w szczególności na ekstensywny system żywienia (zagrożenie dla przemysłu paszowego),
 - ograniczenie przez rolników wydatków na postęp techniczny i technologiczny.
- Teza 11. Zdynamiczuje się koncentracja produkcji w gospodarstwach mlecznych (będzie mniej większych gospodarstw mlecznych) oraz przyspieszy się koncentracja produkcji na terenach kraju o najbardziej sprzyjających warunkach do produkcji mleka.
- Teza 12. Powinny następować istotne zmiany na rynku produktów mlecznych, polegające na zwiększeniu ich konsumpcji wobec perspektywy ich relatywnego tanienia.
- Teza 13. Istnieje uzasadniona obawa, że pożądana tendencja wzrostu zakupów nie uwidoczni się, ponieważ całą marżę wynikającą z tego zabiegu mogą przechwycić supermarkety.
- Teza 14. Może zdarzyć się, że to supermarkety będą największymi beneficjentami likwidacji kwot mlecznych.
- Teza 15. Unia Europejska jako całość zwiększy swoją zdolność konkurencji na rynkach światowych. Po raz pierwszy od wielu lat nastąpi zwiększenie udziału UE w światowej produkcji mleka.
- Teza 16. Zlikwidowany zostanie aparat kontrolujący kwotowanie produkcji mleka, rynek kwot mlecznych, przepisy związane z mechanizmem kwotowania. Konieczne będą odpowiednie zmiany w aktach prawnych.

